

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาของปัญหา

1.1. ความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากเจตนารมณ์อันสำคัญของกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ได้แก่ ความ สะดวก รวดเร็ว และยุติธรรม กระบวนการกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องฟ้องแย้ง นับว่า เป็นมาตรการอันสำคัญยิ่งอันหนึ่ง ที่จะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง เป็นไปโดย สะดวก รวดเร็ว และยุติธรรม เพราะ สามารถทำให้คู่ความในคดี นำเอาข้อพิพาทซึ่งมีอยู่ ระหว่างกันมารวมชำระเข้าด้วยกันเป็นคดีเดียวกัน จากการพิจารณาบทบัญญัติตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะเห็นว่า แม้กระบวนการพิจารณาความแพ่งในเรื่องฟ้องแย้ง จะมีความสำคัญเป็นอย่างมากดังกล่าว แต่ก็ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องฟ้องแย้งไว้เพียงสอง มาตรา และบัญญัติไว้ด้วยข้อความสั้น ๆ คือ

มาตรา 177 บัญญัติว่า " เมื่อใดส่งหมายเรียกและคำฟ้องให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือต่อศาลภายในแปดวัน

ให้จำเลยแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้าง ของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น

จำเลยจะฟ้องแย้งมาในคำให้การก็ได้ แต่ถ่าฟ้องแย้งนั้นเป็นเรื่องอื่นไม่เกี่ยว กับคำฟ้องเดิมแล้ว ให้ศาลสั่งให้จำเลยฟ้องเป็นคดีต่างหาก.... "

มาตรา 178 บัญญัติว่า " ถ้าจำเลยฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การ ให้โจทก์ ทำคำให้การแก้ฟ้องแย้งยื่นต่อศาลภายในแปดวัน นับแต่วันที่ใดส่งคำให้การถึงโจทก์....."

1.2. ปัญหาทั่วไปของฟ้องแย้ง

เนื่องจากได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วย

การฟ้องแย้งเพียงสองมาตรา ซึ่งบัญญัติเรื่องฟ้องแย้งไว้เป็นหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ดังนี้

1.2.1. อาจทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลยุ่งยากขึ้น เพราะเปิดโอกาสให้จำเลยที่มีความประสงค์จะสู้คดีโดยไม่สุจริต หาเหตุที่ไม่ชอบฟ้องแย้งเข้ามาในคดี โดยไม่คิดหวังผลแพ้ชนะในคดีอย่างจริงจัง เพื่อให้คดียุ่งยากซับซ้อนขึ้นไปกว่าเดิม ซึ่งแทนที่ศาลจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคำฟ้องเดิม หรือคำให้การเดิมแต่เพียงประการเดียว กลับจะต้องมาพิจารณาคำฟ้องแย้งและคำให้การฟ้องแย้งเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ส่งผลไปถึงความยุ่งยากในการชี้ฟ้องสถานในการกำหนดหน้าหน้าสำเนาอีกด้วย

1.2.2. อาจทำให้การพิจารณาคดีของศาลล่าช้า ชัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่มีความประสงค์จะให้การพิจารณาคดีดำเนินโดยรวดเร็ว เพราะการที่จำเลยหาเหตุฟ้องแย้งเข้ามาโดยไม่ชอบ ซึ่งนอกจากเป็นเหตุให้คดียุ่งยากซับซ้อนตามข้อ 1.2.1. แล้ว ก็ยังทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยล่าช้า จึงเท่ากับว่าจำเลยใช้การฟ้องแย้งเป็นเครื่องมือในการประวิงคดี เช่น จำเลยจะบรรยายฟ้องแย้งด้วยข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวกับฟ้องเดิม เพื่อให้ศาลสั่งไม่รับฟ้องแย้ง และถือเป็นเหตุอุทธรณ์ฎีกาต่อไป ซึ่งในกรณีที่มีการอุทธรณ์คำสั่งไม่รับฟ้องแย้ง ศาลชั้นต้นอาจจะรอการพิจารณาคดีไว้ เพื่อรอคำวินิจฉัยของศาลสูง ด้วยเหตุนี้จำเลยสามารถประวิงคดีได้เป็นเวลานานนับปี อันจะเป็นการอำนวยการประโยชน์ให้แก่จำเลยเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในคดีฟ้องขับไล่ออก

1.2.3. อาจทำให้จำเลยผู้มีความประสงค์จะฟ้องแย้งโดยสุจริต เสียโอกาสในการดำเนินคดีของตนไป ด้วยเหตุแห่งการตีความข้อกฎหมายว่าด้วยการฟ้องแย้ง ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการฟ้องแย้ง ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้เพียงกว้าง ๆ หมายความผู้ดำเนินคดีแทนจำเลยอาจจะตีความคลาดเคลื่อนได้ กล่าวคือ กรณีไม่เข้าเหตุและหลักเกณฑ์ที่จะฟ้องแย้งได้ตามกฎหมาย แต่หมายความของจำเลยมีความเห็นในข้อกฎหมายว่า สามารถฟ้องแย้งได้ จึงฟ้องแย้งเข้าไปในคดี แต่เมื่อศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่าฟ้องแย้งของจำเลยไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายที่จะรับฟ้องแย้ง ศาลก็จะมีคำสั่งให้ยกฟ้องหรือไม่รับฟ้องแย้ง ซึ่งถ้าได้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการฟ้องแย้งให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โอกาสที่จำเลยจะหลงผิดในข้อกฎหมายก็น้อยลง

และยิ่งไปกว่านั้นหากในขณะที่จำเลยยื่นคำให้การและคำฟ้องแย้ง ยังอยู่ภายใต้กำหนดของอายุ ความ แต่เมื่อขณะที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องแย้ง หรือมีคำสั่งไม่รับคำฟ้องแย้ง มูลคดีตามฟ้อง แแย้งของจำเลยได้ขาดอายุความแล้ว ก็จะทำให้จำเลยได้รับความเสียหาย เนื่องจากไม่อาจนำ มูลคดีดังกล่าวมาฟ้องใหม่ได้ เพราะเหตุคดีได้ขาดอายุความลงแล้ว

ทั้งนี้จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรจะได้วิเคราะห์ เรื่องฟ้องแย้ง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำมาตรการเรื่องฟ้องแย้ง มาใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณา คดีแพ่ง ให้ดำเนินไปโดยสะดวกรวดเร็ว และยุติธรรมยิ่งขึ้น

1.3. ลักษณะพิเศษของคำฟ้องแย้ง

เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญ หรือองค์ประกอบของคำฟ้องแย้งแล้ว สามารถแบ่ง ออกได้เป็น 4 ส่วน ดังนี้

1.3.1. จะต้องมีการยื่นคำให้การของจำเลยเสียก่อน กล่าวคือ เมื่อโจทก์ได้ยื่น คำฟ้องต่อศาลแล้ว จำเลยจะฟ้องแย้งให้โจทก์ตกเป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งได้ จำเลยจะต้อง ยื่นคำให้การแก้คำฟ้องเดิมของโจทก์ด้วยเสียก่อน และคำให้การของจำเลยนี้จะต้องเป็นคำให้การ ที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" ให้จำเลยแสดงแจ้งชัดในคำให้การว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธ ข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น หรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น "

ซึ่งหมายความว่า หากไม่มีคำให้การของจำเลยที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย แล้ว จำเลยก็จะฟ้องแย้งโจทก์ไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง จำเลยจะยื่นแก้คำฟ้องแย้งโดยไม่มีคำให้การ ไม่ได้

1.3.2. คำฟ้องแย้งของจำเลยต้องมีองค์ประกอบเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ตาม กฎหมาย ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ่มชัด ซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์ และ คำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา เช่นว่านั้น "

1.3.3. คำให้การของจำเลยและคำฟ้องแย้ง จะรวมอยู่ในคำคู่ความเดียวกัน โดยให้ถือคำให้การเป็นหลักซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 177 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" จำเลยจะฟ้องแย้งมาในคำให้การก็ได้.... "

ซึ่งหมายความว่า ข้อปฏิเสธของจำเลยในคำให้การที่ให้การต่อสู้ คำฟ้องเดิมของโจทก์ กับข้อหาที่จำเลยกล่าวหาโจทก์ในคำฟ้องแย้งนั้น สามารถบรรยายรวม ไปด้วยกันได้

ลักษณะพิเศษที่กล่าวข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของ เรื่องการฟ้องแย้งได้เป็นอย่างดีว่า ต้องเป็นไปโดยสะดวก และรวดเร็ว ถึงกับให้บรรยายคำ การให้การแก้คำฟ้องเดิมกับข้อกล่าวหาใหม่ ในคำฟ้องแย้งรวมไปด้วยกันได้เลย

1.3.4. สภาพแห่งข้อหาในคำฟ้องแย้งของจำเลยต้องเกี่ยวกับคำฟ้องเดิม ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" ....แต่คำฟ้องแย้งนั้นเป็นเรื่องอื่น ไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเดิม ให้ ศาลสั่งให้จำเลยฟ้องเป็นคดีต่างหาก "

ลักษณะพิเศษของคำฟ้องแย้งในประการนี้ แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ ของเรื่องการฟ้องแย้งที่สำคัญอีกประการหนึ่งว่า ต้องให้คำเนินกระบวนการเป็นโดยสะดวก รวดเร็ว และยุติธรรม เพราะถ้าเป็นเรื่องอื่นไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเดิม ก็จะทำให้การดำเนิน กระบวนการพิจารณาของศาลยุ่งยากซับซ้อนล่าช้า อันจะทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินกระบวนการ พิพิจารณา จนทำให้โจทก์เกิดการระงับขึ้น ต้องไปแสวงหาข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายเรื่องอื่น นอกเหนือจากความประสงค์เดิม ที่โจทก์มีอยู่ในการฟ้องคดีนั้น

จากลักษณะพิเศษ ใน 4 ประการที่กล่าวข้างต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ลักษณะพิเศษตามข้อ 1.3.4. คือ คำฟ้องแย้งต้องเกี่ยวกับคำฟ้องเดิมนั้น มีความสำคัญที่สมควร จะได้รับการวิเคราะห์ ให้ได้แนวทางในการตีความตัวบทกฎหมาย ตลอดจนแนวทางปรับปรุง

ตัวบทกฎหมาย เพื่อให้กระบวนการพิจารณาในเรื่องฟ้องแย้ง นำไปใช้บังคับโดยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.4. ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการฟ้องแย้ง ที่ว่า " ฟ้องแย้งต้องเกี่ยวข้องกับฟ้อง
เคิม "

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม ได้บัญญัติว่า

" ถ้าฟ้องแย้งเป็นเรื่องอื่นไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเคิมแล้ว ...."

ไม่ได้มีการอธิบายหรือบัญญัติวิเคราะห์ศัพท์ ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแต่อย่างใด มีแต่การตีความเป็นบรรทัดฐานไว้ในคำพิพากษาของศาลฎีกา แต่บรรทัดฐานที่ศาลฎีกา ใ้วางไว้ในคำพิพากษาของศาลฎีกา ก็เป็นการวินิจฉัยเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณีของคดีนั้น ๆ เท่านั้น สมควรที่จะนำมาวิเคราะห์หาคำพิพากษากับทฤษฎีกฎหมายและหลักกฎหมาย เพื่อให้พบข้อสรุปที่อิงหลักกฎหมายได้ และจากการที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติวิเคราะห์ศัพท์ของคำว่า " ต้องเกี่ยวข้องกับฟ้องเคิม " และจากที่คำพิพากษาศาลฎีกาได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานเป็นเฉพาะรายคดีไป จึงทำให้พบปัญหาที่สมควรจะวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องคำฟ้องแย้งต้องเกี่ยวข้องกับฟ้องเคิมนี้อยู่หลายประการ เช่น

1.4.1. ปัญหาเกี่ยวกับประเภทของมูลหนี้ที่จะฟ้องแย้งและถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เช่น มูลหนี้เกิดจากสัญญา มูลหนี้เกิดจากการละเมิด มูลหนี้เหล่านี้จะถือว่าเกี่ยวกับฟ้องเคิมนั้น จะต้องถือหลักอย่างไรว่าจะต้องเป็นมูลหนี้ประเภทเดียวกันเท่านั้น หรือ มูลหนี้ต่างประเภทกัน ก็ถือว่าเกี่ยวกับฟ้องเคิมได้

1.4.2. ปัญหาเกี่ยวกับตัวความที่มีอำนาจฟ้องแย้ง ว่าบุคคลใดบ้างที่สามารถเป็นโจทก์ในคดีฟ้องแย้งได้ รวมถึงบุคคลภายนอกผู้ร้องสอดเข้ามาในคดีนั้น สามารถจะเป็นโจทก์ในคดีฟ้องแย้ง หรือเป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งได้เพียงไร หรือไม่

1.4.3. ปัญหาเกี่ยวกับการหักกลบลบหนี้ กล่าวคือ หากฝ่ายจำเลยมีหนี้เหนือใจที่อยู่ จำเลยอาจมีคำร้องขอหักกลบลบหนี้กับโจทก์ได้อยู่แล้ว ตามประมวลกฎหมาย

แห่งและพาณิชย์ มาตรา 341 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

" ถ้าบุคคลทั้งสองต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมูลหนี้อันมีวัตถุเป็นอย่างเดียวกัน และหนี้ทั้งสองรายถึงกำหนดจะชำระไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมจะหลุดพ้นจากหนี้ของตนด้วยหักกลบลบกันได้เพียงเท่าจำนวนที่ตรงกันในมูลหนี้ทั้งสองฝ่ายนั้น เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ฝ่ายหนึ่งจะไม่เปิดช่องให้หักกลบลบกันได้

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับ หากเป็นการชดเชย เจตนาอันคู่กรณีได้แสดงไว้ แต่เจตนา เช่นนี้ท่านห้ามมิให้ยกขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต "

ปัญหาจึงมีว่า การหักกลบลบหนี้ในมูลหนี้ที่ไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเดิม จำเลยจะนำขึ้นมาฟ้องแย้งต่อโจทก์ได้หรือไม่ และการหักกลบลบหนี้มาในคำให้การโดยไม่มีลักษณะเป็นฟ้องแย้ง ศาลสมควรจะพิพากษาบังคับหักกลบลบหนี้ตามคำขอหักกลบลบหนี้ของจำเลยได้หรือไม่

1.4.4. ปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบที่ตามมาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอันเกิดจากการฟ้องแย้ง ในแง่ผลกระทบต่อการศึกษาพิจารณาคดีเดิม และผลกระทบคดีใหม่อันเกิดจากการฟ้องแย้ง เช่น ทำให้เกิดความล่าช้าในคดี หรือทำให้ผู้ไม่สุจริตฟ้องแย้งเข้ามาในคดีเพื่อประวิงคดี และปัญหาเกี่ยวกับคำฟ้องแย้งที่จำเลยหลงผิดในข้อกฎหมายโดยสุจริตว่าตนฟ้องแย้งได้ ในกรณีที่ศาลยกฟ้องแย้งของจำเลยแล้วให้จำเลยไปฟ้องเป็นคดีใหม่ อาจทำให้คดีของจำเลยชاکอายุความ ควรมีทางแก้ปัญหานี้อย่างไร

1.5. ขอบเขตของการศึกษา และวิธีการวิจัย

จะศึกษาถึงปัญหาในกฎหมายวิธีพิจารณาความ เรื่องฟ้องแย้ง เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอิตาลี และเปรียบเทียบบทบัญญัติในเรื่องฟ้องแย้งในหัวข้อ " ต้องเกี่ยวกับฟ้องเดิม " โดยเปรียบเทียบกับบทบัญญัติในเรื่อง แก้อ่อน รวบรวมคดี ฟ้องซ้ำ ฟ้องซ้อน และจะทำการวิจัยปัญหา

ต่าง ๆ นั้น โดยวิจัยจากเอกสาร คำพิพากษาของศาลฎีกา และบทบัญญัติกฎหมายทั้งของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้วิเคราะห์ปัญหาตามข้อ 1.4. ทั้งสี่ประการแล้ว ก็จะสามารถนำมาตรกรการฟ้องแย้งมาใช้ปฏิบัติใหม่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กล่าวคือ ให้ทราบถึงว่ามูลพิพาทในคำฟ้องเดิม และมูลพิพาทในคำฟ้องแย้งมีสภาพอย่างไร จึงจะถือว่ามีความเกี่ยวข้องกันเข้าหลักเกณฑ์ที่สามารถจะฟ้องแย้งได้ รวมทั้งให้ทราบว่าบุคคลใดบ้างที่มีสิทธิจะฟ้องแย้งเข้าไปในคดีเดิม และบุคคลใดบ้างที่อาจจะต้องถูกฟ้องแย้งได้ ตลอดจนแนวทางป้องกันผลกระทบอันเกิดจากการฟ้องแย้ง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ความยุติธรรม ที่ใช้สิทธิฟ้องแย้งหรือตกเป็นผู้ถูกฟ้องแย้งด้วย พร้อมทั้งจะได้แนวความคิดมาปรับปรุงตัวบทกฎหมายอันว่าด้วยการฟ้องแย้ง เพื่อเปิดโอกาสให้มีการฟ้องแย้งได้สะดวกยิ่งขึ้น และเพื่อเกิดผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาและต่อตัวความยุติธรรมให้น้อยที่สุด เช่นกรณีที่ศาลยกฟ้องแล้ว จำเลยจะฟ้องเป็นคดีต่างหากก็ช้าอายุความแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย